

Osmanly döwleti meý-şeraby we konýagy bilenem tanalypdyr

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Osmanly döwleti meý-şeraby we konýagy bilenem tanalypdyr

OSMANLY DÖWLETI MEÝ-ŞERABY we KONÝAGY BILENEM TANALYPDYR

Osmanly döwrüniň Stambulynda müňden gowrak meýhana bar eken. «Ajaýyp asyr» (“Muhteşem Yüzyıl”) teleserialynda Kanuny Soltan Süleýmanyň şerap içýän epizodlaryna-da ýer bermegi Osmanlyny dine güýçli üns beren döwletdir öýdýänleri geň galdyrdy, muňa nägilelik bildirenlerem köp boldy. Ýogsam bolmasa, Osmanlyda meý-şerap hiç haçanam ýaman görülmändir. Gaýtam köp içilipdir. Osmanly meý-şeraplary, konýaklary bilen meşhurdy...

«Ajaýyp asyr» teleserialyndaky Kanunynyň obrazy «Patyşany şeraphon we keýpi-sapanyň ýesiri ýaly edip görkezip, atababalarymyza sylamazçylyk edýärler» jedelini döretdi. Bu boýunça edilen jedelleri ýerinde çözmek üçin ýene «ajaýyp asyryň» öz edebiýatyna salgylansak gowy bolar...

• Osmanlyda öndürilen konýaklar Parižde ýörite medala mynasyp bolupdy

Osmanlynyň muşdaklygyny edýän käbir toparlar şol döwri berk, diýdimzor, gadagançylygyň güýçli bolan döwürleri hökmünd görkezmäge çytraşsa-da, hakykatlar beýle däl. Osmanly meý-şerap medeniýetiniň baý bolan, her dürli içginiň öndürilen we belli döwürlerde daşary ýurtlara satan jemhyýet bolupdyr. Meýhanalaryň sany çakdanaşa köpelip we içginiň ýörgünleşip başlamagy bilen aram-aram berk gadagançylyklar girizilip durlanam bolsa, kän wagt geçmänkä gowşap, ýene öňki ýagdaýyna gelipdir. Serialda jedeli edilen Kanuny soltanlygynyň soňky ýyllarynda içgä berk gadagançylyklary girizipdir, ýöne Baky we Newi ýaly şahyrlaram mundan nägile bolup şygrylar ýazypdyr. Patyşalar aç-açan içmedigem bolsa, käbirleri içgini juda gowy görüpdür we hemişe içip gezipdir.

Soltan Selim II / Wikipediya

Selim II «Ajaýyp asyr» teleserialynda / Engin Öztürk
Meselem Selim II-niň bir lakamynyň «Serhoş Selim» («Alkaş Selim») bolmagy ýöne ýere däl, ol Kipriň kehribar reňkli şeraplarynyň ölemen aşygy eken. Fatih Soltan Mämmediň Awny tahallusy bilen ýazan şygrylarynda şeraby öwýän setirlere düş gelip bolýar. Şerap içýänleriň we kalýan çekýänleriň yzyna adam salan Myrat IV-niň özüniňem şeraphon bolandygyny taryhy çeşmeler habar berýär. Mahmyt II hem ölemen şeraphon bolupdyr. Fransiýadan ady sebäpli «mineral suwdyr» öýdülsin diýip, çeleklerde “Carbonnieux” şerabyny getirden patyşanyň ady näçe gynansak-da belli däl, ýöne Bordodaky mülküň ýazgylarynda «Soltan üçin Konstantinopola gitmeli» ýazgysy bar...
Osmanlynyň şerap medeniýeti çeper edebiýatyna-da täsirini ýetiripdir. 1838-nji ýylda aradan çykan we gubury «Galata» gonamçylygynda ýerleşen şahyr Aýyntaply (Antepli) Awny ependiniň şu setirleri muňa mysal bolup biler:

- *Gije-gündiz içip Erdek şeraby.*
- *Ola Nukly mezem ördek kebaby.*
- *Baryp sopy içer popyň garasy.*
- *Bolar meýhanada ýüzler garasy.*
- *Sygyr dili, gowurma, guş kebaby,*

Söwüş bürýan birle nuş it şeraby.

DERVİŞ TUĞRUL KOYUNCU

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA İÇKİ ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

 SELENCE

- Piwohanalara Wenadan otly bilen täze piwo getirilerdi

Osmanly döwleti şeraby özüniň esasy girdeji çeşmeleriniň biri hasaplapdhr. «Hamr» diýlen şerabyň getirilen her çeleginden 15 akçe (kümüş teňňe) salgyt alnypdyr, «Hamr amanady» ady bilen salgyt gullugy-da açylypdyr. Şerap söwdasy şerabyň nireden birä getirilip, nähili satyljakdygy hakdaky permanlar bilen düzgünleşdirilipdir. Şerap durmuşa özboluşly rövüş çäýypdyr, kämahal şahyrana setirleri, kämahalam miniatýuralary bezäpdir. «Läle döwründe» Nedim şahyr:

*“Doýamok küýzede, käsede synlap,
Eý göwheri-şeffaf seniň ammaryň olsam»*

– diýen ýaly joşgunly setirleri ýazypdyr.

Imperiýanyň soňky ýyllary bolsa, aýratynam Stambulda içgi giňden ýaýrap, aç-açan içilýän döwür bolupdyr. Tradision meýhanalaryň ýanyna «Pera Palas», «Tokatliýan» ýaly başýyldyzly otelleriň ýewropalaşan restoranlary we otly bilen Wenadan täzeje piwonyň gelyän kaşaň piwohanalary goşulypdyr. «Bomonti» piwo zawody gurlupdyr. Ýurduň dürli ýerlerinde raki (türk aragy) öndürilipdir. «Boğaziçi», «Ruh», «Âlem», «Deňiz gyzy» ýaly rakiler biri-birleri bilen bäsleşipdir. Osmanly gazetlerinde şeraplaryň bildirişleri çykmaga başlapdyr. «Martell» konýaklarynyň bildirişleri Stambulyň birnäçe ýerini bezäpdir. Erdekli Kotroni ependiniň öndüren osmanly konýaklary bolsa Pariždenem ýörite medallara mynasyp bolupdyr.

Meniň bu aýdýanlarym «Ajaýyp asyr» teleserialynyň döredijilik toparynyň üstüne hüjüm eden gatlaklary gaharlandyryp biler... Emma bularyň barsy anyk dokumentler bilen delilleşdirilen faktlardyr. Medeniýet ministrliginiň öz neşirlerinde, käbiri osmanly arhiwlerinde, käbiri-de sagçy awtorlaryň kitaplarynda... Käbirleri üçin (nämüçindir) boýun almak kyn hem bolsa...

• **Romçylaryň garşysyna topalaň turzan meýhanaçylar**

Yetmiş iki milletiň üýşen ýeri bolan Osmanly Stambulynyň port we söwda zonasy bolan Galata we Karaköý raýonlarynda rakidir şerap satýan meýhanaçylar bilen rom satýan “punççylaryň” garpyşygy bolup geçipdir. Şol wagtlar «panç» diýip okalýan bu

kokteýle halkyň arasynda «punç», bu içgini satýanlara-da «punççy» diýlipdir. Şeýle ownuk içgiçileriň sany barha artypdyr, hatda şeker satýan dükanlaram panç satmaga başlapdyr. 1850-nji ýylda söwdasy azalan meýhanaçylar sadrazama (baş wezire) arz edip: «On ýylda sany müňden aşan şeker we punççy dükanlary açyldy. Üstesine salgyt hem tölänoklar» diýýärler. Çaknyşygyň ýeňijisi meýhanaçylar bolupdyr...

FRANÇOIS GEORGEON

RAKININ ÜLKESİNDE

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN
ERDOĞAN TÜRKİYESİ'NE ŞARAP VE ALKOL
(14. - 21. YÜZYILLAR)

-
- Osmanlyda meýhanalary kategoriýalara bölüpdiler

Öwlüyä Çelebiniň ýazmagyna görä XVII asyryň ortalarynda

Stambulda müňden gowrak meýhana bar eken. Şol meýhanalar wagtyň geçmegi bilen häzirki wagtyň meşhur restoranlary ýaly «markalaşyp»: «Hanjarly», «Garagöz», «Ormanos», «Görogly», «Sakyzly», «Karanfil», «Sünbüllü» ýaly her dürli atlar bilen tanalypdyr.

Häzir spirtli içgiler satylan ýerler bistro, pub, bar, kafe, restoran ýaly atlara bölünýän bolsa, Osmanlydaky meýhanalaram öz aralarynda kategoriýalara bölünipdir:

- «Gädikli» hem diýilýän oturgyçly meýhanalar hemmeleriň baryp, tirsegini bir tezgähe diräp içgi içip biljek ýeri bolupdyr.

- «Selatin» meýhanalar bolsa salyhatly adamlar toparynyň barýan ýeri bolupdyr.

- «Küpli» meýhanalarda bolsa, uly küplerden (hum küýzelerden) maşrapalara (kürüşgelere) guýlup berlipdir.

• Ýewropadaky üzümçilikler keselländen soň Osmanly Fransiýa şerap satypdyr

Wagtal-wagtal girizilen berk gadagançylykly döwürler bolaymasa, umuman hoşniýetli düzgün-tertibi ýola goýan Osmanly imperiýasy musulman däl üzümçilik bilen meşgullanmagyna we şerap öndürmegine sesini çykarmandyr, gaýtam şeraplara salgyt salyp, bu önümi kanunlaşdyrypdyr. Şerabyň görnüşleri-de juda köpdürli bolupdyr. Stambul meýhanalarynda şeraplaryň gelen ýeri çelekleriň ýüzüne mel bilen ýazylypdyr. «Maňa krit şerabyny bersene» diýen müşderä, meýhanaçy «Üstünden näçe ýyl geçeni bolsun» diýip sorapdyr. Olaryň arasynda Ankara, Erdek, Gelibolu, Krit, Kipr, Sisam, Marmara adasy, Tokat, Trabzon şeraplary örän meşhur bolupdyr.

XIX asyrda transport mümkinçiliginiň gowulanyp başlamagy bilen osmanly şeraplary dünýäde-de tanalyp başlapdyr. Asyryň ahyrlarynda filloksera keseli Ýewropanyň üzüm baglaryny gyranjyran edensoň, Fransiýa ýaly birnäçe ýewropa ýurdy şeraby Osmanlydan satyn alypdyr. 1904-nji ýylda imperiýanyň şerap satuwy tegelek 340 million litre ýetipdir!

KURULUŞ TARİHİ
1883

FEVKALÂDE DİMİTRAKOPULO ŞARAPLARI

GALATA SERÇE SOKAK 26¼ TEL. 42756

• Erenköy'ün gara üzümü...

Şol ýyllarda günbatarlylaşma meýillleriniň güýçlenmegi bilen

sany artan Osmanlydaky kese ýerliler üzüm ösdürip ýetişsirne işlerine girişipdir. Meşhur fransuz ýazyjysy Lamaryiniň 1839-njy ýylda Fransiýadan getiren üzüm çybyklary bilen Egeýde ýetişdiren uly plantasiýalaryndan ýarym asyr gevenden soň Stambulda, aýratynam Erenköýde meýdany 700 gektar bolan «Cabernet Sauvignon» (каберне-совиньон – gara üzümiň bir sorty) üzümçiliginiň düýbi tutulypdyr. Şol ýyllarda Erenköý kabernesiniň bir çelegi 150-160 franka müşderisini tapýan eken. Şeýle-de Erenköýde ýene bir nemes uç-gyraksyz «Riesling» üzümçiligini ösdürip ýetişdiripdir.

Şol wagtlar diňe Marmara we Trakýa sebitleri däl, Egeý sebiti-de şerap öndürmekde örän işjeň ýer eken. Häzir iň uly eksport önümlerimizden bolan çigitsiz kişmişlerimiziň alynýan Egeýiň «soltaniýe» üzüminiň baglary şol döwür şeraplyk üzüm ýetişdirýän baglar eken we Egeý sebiti häzirkisi ýaly baş-üç teňňä üzüm satmagyň ýerine şol ýyllarda Ýewropa şerap satypdyr. Diňe 1901-nji ýylda satylan şerabyň mukdary 6.5 million litre barabar bolupdyr.

Mehmet ÝALÇYN.

«Milliyet» gazetini, 16.01.2011 ý. Taryhy makalalar